

Сергій ПОДКОПАЄВ,

*завідувач кафедри організації роботи та управління в органах прокуратури
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший радник юстиції*

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: професіоналізм; прокурорська діяльність; прокурори; складові професіоналізму прокурорів.

Діяльність прокуратури спрямована на забезпечення законності, захист прав громадян, інтересів суспільства і держави та реалізується багатьма професіоналами, які несли або продовжують нести службу задля зміцнення авторитету прокуратури. Їхня праця відзначена найвищими державними нагородами і є прикладом для молодих прокурорів.

Як слушно зазначають В.Г. Ігнатів та В.К. Белоліпецький, професіоналізм – це високий ступінь досконалості в певному виді діяльності, найвищий рівень майстерності і високий ступінь здійснення справ, а професіонал «... це глибоко поважаюча себе людина, яка високо цінує власне ремесло і невіддільний від нього спосіб життя. Останній повністю, без залишку, покриває весь життєвий, тривалий шлях людини, не залишаючи місця й часу для улюблених занять, пристрастей, «слабкостей», які б надмірно відволікали від «вічного» ремесла. Звичайно, у житті будь-якої людини, у її суєтному круговороті справ є місце відпочинку «душі», але це не виключає, а, навпаки, спонукає нас до думки, що професіонал – це спосіб його життя, тобто побут, суспільні справи, стиль і уклад життя, почуття власної гідності» [1, 42–43].

Етимологічно термін «професіоналізм» означає оволодіння основами та глибинами якої-небудь професії. При цьому «професія» – рід занять, трудова діяльність, що вимагає певних знань і навичок. А «професіонал» – фахівець, знавець своєї справи [2, 1177].

В умовах сьогодення питання професіоналізму прокурорської діяльності, його обумовле-

ності, структури та змісту ще не мали достатньої наукової розробки, а тому розгляд їх своєчасний і є завданням цієї статті.

Розпочнемо з того, що зміст і характер будь-якої соціально корисної діяльності визначаються метою, для досягнення якої ця діяльність існує. Мета прокуратури (в широкому соціальному аспекті) фактично сформульована у ст. 4 Закону України «Про прокуратуру», а саме: утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку [3].

Як зауважив Президент України, прокуратура має стати «... оплотом законності у державі», а «... високий професіоналізм, принциповість, добросовісність та безумовна відданість справі захисту закону ...» з боку самих прокурорів дадуть змогу виконувати поставлені складні завдання [4, 5].

Мета й завдання прокурорської діяльності визначають її зміст і структуру. Вона відрізняється від інших видів державної діяльності повноваженнями суб'єктів, формами і методами впливу на правові відносини, правовими наслідками такого впливу тощо. Прокурорська діяльність за характером і змістом процедур, які реалізуються, є великою за обсягом і складною; стосується різних сфер правових відносин і на підставі п. 14 ст. 92, ст. 123 Конституції України має законодавчу основу [5].

Зауважимо, що чіткий процедурно-нормативний порядок змісту роботи прокурорів (залежно від рівня прокуратури та його посади в ієрархії прокурорських посад) зумовлює реалізацію ними своїх повноважень, виходячи із компетенції (визначеного кола таких повноважень і

предмета відання), у формі, визначеній законом і за наявності відповідних підстав. Це зобов'язує прокурорів ґрунтовно знати норми матеріального і процесуального права, досконало володіти методикою прокурорської діяльності з огляду на забезпечення очікуваного й потрібного для суспільства та держави результату.

При прийнятті рішень (або їх підготовці) прокурори: тлумачать закон; оцінюють факти; роблять висновки, тобто попередньо кваліфікують конкретне діяння як правомірне або протиправне; обирають спосіб реагування на порушення. Вони аналізують інформацію, вивчають судову практику, готують різні види документів і матеріалів тощо. На прокурорську діяльність впливають і правові проблемні ситуації, що виникають. Так, заяви громадян, звернення посадових осіб, інша інформація, по суті, змінюють розпорядок роботи прокурора, її режим та інтенсивність.

Тож прокурорська діяльність вимагає поглиблених професійних знань і навичок, високого рівня ділових та моральних якостей. Саме професіоналізм діяльності забезпечує її реалізацію у необхідному обсязі та ритмі, гарантує передбачуваність результатів діяльності, їх відповідність стандартам (зразкам), що втілюють соціальні очікування (наприклад, фактичне усунення порушень закону в кожному конкретному випадку або реальний захист прав людини, інтересів суспільства і держави).

Розглядаючи питання професіоналізму, в літературі розрізняють характеристику особи як професіонала та професіоналізм самої діяльності [6, 42–43]. Ознака професіоналізму відображає її правове закріплення, здійснення за прийнятим алгоритмом, методикою. Сам процес, як і його результати, повинні відповідати конкретним вимогам, зокрема й нормативного характеру.

Зважаючи на викладене, професіоналізм прокурорської діяльності – це її характерна ознака, обумовлена соціальною важливістю мети, реально очікуваним соціально корисним результатом, чітким процедурно-нормативним порядком здійснення і потребою у суб'єктах (прокурорах та інших працівниках) з достатніми для її реалізації якостями, знаннями, вміннями.

У свою чергу, професіоналізм діяльності визначає професіоналізм самих прокурорів. Фактично це характеристика особи, яка означає оволо-

діння нею основами та глибинами професії і здатність виконувати професійні (службові) обов'язки відповідно до чинного законодавства.

Науковці, які досліджували питання професіоналізму суб'єктів юридичної діяльності, формулюють різні підходи при визначенні змісту його складових [7, 56–179; 8, 14–20], що, зрештою, зводяться до таких основних взаємопов'язаних компонентів: сукупності індивідуально-психологічних якостей людини; мотиваційних факторів; ціннісних орієнтацій; переконань тощо; етичних (моральних) та ділових якостей суб'єктів діяльності; фундаментальних і спеціальних знань, практичних навичок; особистого практичного правового досвіду.

Зазначимо, що необхідні для досягнення позитивної професійної мотивації до прокурорської діяльності, її результативності та ефективності, індивідуально-психологічні якості особи формуються протягом усього її життя, зокрема, в процесі роботи, набуття індивідуальних і загальносоціальних якостей. Йдеться не лише про сукупність особливих природних якостей, а й про світогляд людини, її духовний розвиток. Ця складова професіоналізму має велике значення і є критерієм визначення здатності людини опанувати професію прокурора та бути ним фактично, усвідомлювати суспільне значення і вагомість своєї роботи, пам'ятаючи про долі інших людей, інтереси суспільства й держави, залучені в орбіту предмета прокурорської діяльності.

У юридичній науці та практиці недостатньо приділяється значення такому важливому елементу людського фактору, як стан здоров'я та фізична підготовка. Однак це суттєво впливає на результативність та ефективність діяльності. Відомо, що робота прокурора пов'язана із великими емоційними, інтелектуальними, навіть фізичними навантаженнями. Якщо враховувати не завжди належні умови діяльності (деякі прокуратури до сьогодні мають не пристосовані до роботи приміщення)*, величезний обсяг рутинної роботи, відсутність достатньої кількості оргтехніки, то вона (в прямому сенсі) може бути віднесена до важкої фізичної та психологічної праці. До того ж окремі особи працюють надурочно.

У зв'язку з цим стану здоров'я, зокрема психічного, має бути приділено значну увагу ще під час вступу до вищого навчального закладу та

* Виступаючи на засіданні колегії за підсумками роботи у 2012 році, Генеральний прокурор України В.П. Пшонка, зокрема, зазначив: «... вже час виходити з гуртожитків та сільських хатинок і споруджувати власні будівлі. Це – нагальна вимога часу, а не комфорт та розкіш. Створення належних, безпечних і здорових умов праці є моєю особистою вимогою та обов'язком кожного керівника» [9, 9].

прийому на роботу. А в Законі України «Про прокуратуру» має міститися норма, відповідно до якої на службу в органи й установи прокуратури не може бути прийнята особа, яка має захворювання, що перешкоджають виконанню нею своїх службових обов'язків.

Етичним (моральним) та діловим якостям прокурорів приділяється посилена увага, адже вони сприяють підтриманню авторитету професії на високому рівні, результативності й ефективності діяльності**. Свідченням цьому є положення ст. 46 Закону України «Про прокуратуру», ч. 4 п. 1, ч. 1 п. 2 наказу Генерального прокурора України від 15 грудня 2011 року №2 гн «Про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України» [3; 11].

Вказані якості деталізовано у Рекомендації щодо вивчення особистих та моральних якостей претендентів на роботу у прокуратурі під час стажування, а також випробувального терміну, розробленій у 2010 році Головним управлінням кадрового забезпечення Генеральної прокуратури України [12], і Кодексі професійної етики та поведінки працівників прокуратури, схваленому на Всеукраїнській конференції працівників прокуратури й затвердженому наказом Генерального прокурора України 28 листопада 2012 року №123 [13].

Вважаємо, що особливо необхідно виділити та акцентувати увагу на таких ділових якостях, як постійна робота над собою (прагнення професійного вдосконалення), здатність забезпечити кінцевий соціально корисний результат своєї діяльності, а щодо моральних (етичних) якостей – на культурному розвитку.

Важливим компонентом професіоналізму прокурорів є фундаментальні та спеціальні знання, а також сформовані практичні навички. Йдеться про навчання майбутніх прокурорів у вищому навчальному закладі. На сьогодні прокурорські кадри поповнюються в основному за рахунок випускників навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Однак останнім часом прокурорська діяльність значно ускладнилась, вимагає поси-

лення професіоналізму, а тому недостатньо давати майбутньому прокурору лише базові юридичні знання (які також мають бути на належному рівні), необхідно забезпечувати його спеціалізовану підготовку. Для цього навчальний процес повинен бути максимально наблизений до потреб практичної діяльності.

Професійна підготовка кадрів для органів прокуратури в спеціалізованому навчальному закладі найбільш відповідає вимогам сучасності та світовому досвіду. За час свого існування Національна академія прокуратури України це підтвердила. І в майбутньому комплектування органів прокуратури має відбуватися винятково за рахунок тих осіб, які пройшли спеціальне навчання в Академії [14; 15; 19].

Для успішної діяльності прокурор повинен володіти не лише ґрунтовними теоретичними знаннями, а й багатим практичним досвідом, професійними навичками, вмінням, майстерністю тощо. Власний практичний досвід є важливим елементом професіоналізму. Він починає формуватися ще під час проходження студентами (магістрантами) практики (стажування) і набувається у процесі самостійної роботи на тій або іншій посаді***.

Особливого значення для формування особистого практичного досвіду мають перші роки роботи. У цей період відбувається адаптація суб'єкта та закладається фундамент практичної професійної майстерності. Тому інститут стажування, із закріпленням найбільш досвідчених практичних працівників за молодими спеціалістами, є доцільним, а здатність самого керівника передати професійні навички – вкрай необхідною.

Вивчення передового, позитивного вітчизняного досвіду, нової науково-методичної літератури, запровадження дистанційного навчання та навчання за короткостроковими тематичними програмами слугує підвищенню кваліфікації прокурорів. Однак головною умовою професійної майстерності передусім є постійна та систематична робота над собою, накопичення власного професійного досвіду, підтримання на високому рівні загальної і правової культури.

** Свого часу стосовно моральних якостей А.Ф. Коні зазначав, що які б гарні не були правила діяльності вони можуть втратити своє значення в недосвідчених, грубих чи несумлінних руках [10; 20].

*** Розрізняють два значення поняття «практичний досвід прокурора». По-перше, практичний досвід, що виражається в певних юридичних знаннях, професійних навичках, вміннях та майстерності, отриманих у процесі емпіричного освоєння дійсності; по-друге, об'єктивований ззовні юридичний практичний досвід, що формується під час функціонування системи органів прокуратури, в процесі виділення (відбору) в юридичних діях і операціях, засобах і способах, прийнятих рішеннях та результатах діяльності найбільш раціонального, доцільного, правильного, прогресивного, передового, корисного, що має важливе значення для результативності та підвищення ефективності діяльності, вдосконалення останньої.

Отже, професіоналізм – це, по-перше, характерна ознака прокурорської діяльності, обумовлена соціальною важливістю мети діяльності, її соціально корисним результатом, складним процедурно-нормативним порядком здійснення та потребою у суб'єктах з достатніми для її реалізації якостями, знаннями, вміннями, по-друге, характеристика прокурора як суб'єкта прокурорської діяльності, що означає оволодіння основами професії, а також здатність виконувати професійні (службові) обов'язки відповідно до чинного законодавства.

Основними складовими професіоналізму прокурорів є сукупність індивідуально-психологічних якостей людини, мотиваційних факторів, ціннісних орієнтацій, переконань тощо, а також етичні (моральні) та ділові якості, фундаментальні і спеціальні знання, практичні навички, особистий практичний досвід.

Таким чином, досягнення професіоналізму має розглядатися як цілеспрямований шлях удосконалення діяльності. Такий підхід цілком виправданий за будь-яких умов, особливо на етапі соціальної й економічної трансформації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Игнатов В. Г. Профессиональная культура и профессионализм государственной службы: контекст истории и современность / Игнатов В. Г., Белолопечский В. К. – Ростов на Дону: Март, 2000. – 256 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року №1789-XII // Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
4. Виступ Президента України Віктора Януковича з нагоди Дня працівників прокуратури // Вісник прокуратури. – 2012. – №12. – С. 3–5.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року // Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
6. Жалинский А. Э. Введение в специальность «Юриспруденция». Профессиональная деятельность юриста: учеб. / Жалинский А. Э. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Проспект, 2009. – 368 с.
7. Радутная Н. В. Народный судья. Профессиональное мастерство и подготовка / Радутная Н. В. – М.: Юридическая литература, 1977. – 144 с.
8. Карташов В. Н. Профессиональная юридическая деятельность (вопросы теории и практики) / Карташов В. Н. – Ярославль: Ярославский государственный университет, 1992. – 88 с.
9. Пшонка В. Из виступу на засіданні колегії за підсумками роботи у 2012 році / В. Пшонка // Вісник прокуратури. – 2012. – №12. – С. 6–14.
10. Кони А. Ф. Избранные произведения / Кони А. Ф. – М.: Госюриздат, 1956. – Т. 2. – 888 с.
11. Про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України: наказ Генерального прокурора України від 15 грудня 2011 року №2 гн // Генеральна прокуратура України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/>
12. Рекомендації щодо вивчення особистих та моральних якостей претендентів на роботу у прокуратурі під час стажування, а також випробувального терміну. – К.: ГПУ, Головне управління кадрового забезпечення, 2010. – 6 с.
13. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури // Вісник прокуратури. – 2012. – №12. – С. 31–40.
14. Блаживский Е. Прокуроров должны готовить прокуроры / Блаживский Е. // Юридическая практика. – 2010. – 30 ноября. – №48.
15. Серета Г. Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів // Європейські стандарти професійної підготовки прокурорів і суддів: м-ли міжнар. конф. (Київ, 25–26 листопада 2010 року): Європейський Союз, Рада Європи, Національна академія прокуратури України, Академія суддів України, 2011. – С. 16–19.

Сергій ПОДКОПАЄВ

**ПРОФЕСІОНАЛІЗМ
ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Резюме

Розглянуто питання обумовленості професіоналізму прокурорської діяльності, структури та змісту професіоналізму прокурорів як суб'єктів цієї діяльності. Звернуто увагу на основні складові їх професіоналізму: індивідуально-психологічні якості, мотиваційні фактори, ціннісні орієнтації, переконання; етичні (моральні) та ділові якості; фундаментальні та спеціальні знання, практичні навички; практичний досвід.

Сергей ПОДКОПАЕВ

**ПРОФЕСИОНАЛИЗМ
ПРОКУРОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Резюме

Рассмотрены вопросы обусловленности профессионализма прокурорской деятельности, структуры и содержания профессионализма прокуроров как субъектов этой деятельности. Обращено внимание на основные составляющие их профессионализма: индивидуально-психологические качества, мотивационные факторы, ценностные ориентации, убеждения; этические (моральные) и деловые качества, фундаментальные и специальные знания, практические навыки, собственный практический опыт.

Sergiy PODKOPAEV

**PROFESSIONALISM
OF PROSECUTORIAL ACTIVITY**

Summary

The article deals with the problem of conditionality of prosecutorial activity professionalism as well as the structure and content of prosecutor's professionalism as the subjects of this activity. Special attention is drawn to such components of prosecutor's professionalism as individual psychological qualities, motivational factors, values, beliefs, ethical (moral) and business qualities, basic and specialized knowledge, practical skills and personal experience.